

Geçmişte ve Günümüz Yaşamında Ücretsiz ve Ücretli İşgücü Olarak Kadın

Prof.Dr. M. Ali GÜROL*
Doç.Dr. Akın MARŞAP**

Özet: Günümüz toplumlarında kadının rol ve işlevleri önceki dönemlerdekinden farklıdır. Ekonomik düzeydeki değişimin üst yapıda neden olduğu kültürel, sosyal ve ahlaki boyutlardaki belirgin farklılaşmalar, kadının sosyal konumuna ilişkin anlayış ve düşünce biçimlerinde de belirgin dönüşümlere neden olmuştur. Günümüzde ataerkil toplumsal yapıların geçmişteki etkinliklerini yitirmeleri ile iş yaşamı ve özellikle girişimcilik alanında kayda değer bir yer edinen kadının bu yöndeki gelişimine ket vuran engeller yalnızca ulusal değil, aynı zamanda uluslararası karakterdedir. Dolaylı ve dolaysız faaliyet gösteren uluslararası kuruluş ve uygar toplum örgütleri belli olanaklara sahiptir. Buna karşın kendilerinden bekleneni ortaya koyamamakta, etkin olamamaktadırlar. Gerekli uluslararası örgütlenme ve ağların oluşumu ve gelişimi düzeyindeki çabalar akim kalmıştır. Böylece kadın girişimciliği küresel bir organizasyonun ortaya çıkarabileceği olumlu sonuçlardan yoksun bırakılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadın girişimciliği, Uygar toplum örgütleri, Uluslararası organizasyon, işbirliği programları

1. Giriş

Günümüz dünyasında kadının yer almadığı, bir üyesinin bulunmadığı hiçbir meslek ve faaliyet alanı kalmamış gibidir. Ancak yirminci yüzyıl öncesi birçok toplumda belli uğraş türleri yalnızca erkekler için söz konusu olmaktadır. Emeğin bu tür bir ayırıma tabi tutulması ile, erkek evin dışında [hane halkının yaşamı için gerekli kazancı temin etme çabası gösterirken], geri planda kalan kadın evin bakımı, yiyecek ve giyeceklerin hazırlanması ve çocukların yetiştirilmesini üstlenmişti¹.

Ancak bu durum fabrika ve süpermarketlerin bulunmadığı dönemlerde kadının yalnızca “ev işi” yaptığı anlamına gelmemektedir: On altıncı

*Selçuk Üniv. Karaman İİBF / KONYA
magurolus@yahoo.com

** Ahmet Yesevi Üniversitesi, TÜRTEP İşletme Bölümü / ANKARA
akin.marsap@yesevi.edu.tr

yüzyılda, ekonomik açıdan çabası eşininkinden aşağı kalmayan kadın, yoğun çalışan bir yönetici ve üretici durumundaydı (Thomas 1999: 273).

Endüstriyel dönüşümün, tarımsal ekonomileri endüstri-hakim ekonomilere yöneltimi, zaman içerisinde hane halkından daha fazla kişinin fabrikalarda çalışması ile sonuçlanmıştır. Yine de aile bütünlüğünü yitirmemiş, alınan ücretler ailenin geçimini sağlamak amacı ile bir araya getirilmiştir. Daha fazla miktarda malların üretimi ile onları satın almak için daha fazla paraya ihtiyaç duyulması sonucu ailede baba ve on yaşın üzerindeki çocuklar ücret karşılığı çalışarak ailenin geçimi için gerekli parayı temin etmişlerdir. Kadınlar ise, evde kalarak evin işleri yanında, küçük çocukların bakımını üstlenmişlerdir. Ancak gerek duyulduğunda, kocasının işinin kaybetmesi veya ölümü halinde çalışmak durumunda kalan kadın, fabrikada kendisine nisbetle yüksek ücretle ağır endüstrilerde çalışan erkeğe oranla düşük ücretli tekstil gibi, daha hafif endüstrilerde istihdam olunmuştur².

2. Günümüz Genelinde Kadının Toplum ve İş Yaşamındaki Yeri

Özellikle geçen yüzyılın ilk yarısında karşı karşıya gelinen iki dünya savaşı, başta endüstri olmak üzere kadının bütün sektörlerde istihdamını arttıran önemli bir faktör olmuştur. Savaş nedeni ile cepheye giden erkekten boş kalan yeri kadın doldurmuştur. Bu savaşlardan ikincisinde “özellikle savaş ağırlıklı endüstrilerde, fabrika işçisi veya katiplik gibi görevlerde yer alan kadınlar, işgücünün ayrılmaz bir parçası haline gelmeleri nedeniyle...askerler eve döndüklerinde dahi savaş sonrası ekonomisi gereği açılan hizmet ve katiplik ağırlıklı işlerin çoğunu üstlenerek istihdamdaki yerlerini korumuşlardır” (Neft & Levine 1997: 48).

Araştırmalar çağımızda başta endüstrileşmiş ülkeler olmak üzere, işgücüne katılan kadın sayısının arttığını göstermektedir. Lambing (1997), Birleşik Devletler’de yapılan bir araştırmanın 1965 yılında bu ülkede çalışan kadın oranının faal işgücü içerisindeki oranının %35 olmasına karşın, aynı yüzyılın 1980 ve 1990 yıllarında sırası ile %42 ve %45 olduğunu belirtmektedir (s. 22). OECD tarafından yayımlanan 2001 yılına ilişkin, çeşitli ülkelerde istihdamdaki 25-54 yaş arası kadınlara ilişkin rakamların yer aldığı bir belgede aynı oran Finlandiya, İzlanda (%82), Norveç, İsveç, Danimarka, Finlandiya gibi ülkelerde yüzde 70’in üzerinde olmaktadır (OECD). Araştırmalar, global kadın işgücündeki en yüksek artışın endüstrileşmiş ülkeler olduğunu göstermektedir. En düşük artışı sergileyenler ise zaten işgüçlerinde büyük sayıda kadın bulunan Doğu Avrupa ülkeleridir. Yel pazenin diğer ucundaki kadınların işgücünün %25 ve daha azını oluşturdukları ülkelere yaklaşık üçte ikisi Orta Doğu, Afrika sahrasının alt kuşağı ve güney Asya’da yer almakta, nüfuslarının çoğunluğunu Müslümanlar oluşturmaktadır (Neft & Levine 1997: 50).

Burada sorulması gereken sorulardan bir tanesi de kadının ücret karşılığı çalışmasının onun hayatında ne tür değişikliklere yol açtığı, yaşamına katkısının ne olduğudur. Bu alandaki araştırma sonuçlarını değerlendiren Oerton (1996) bu konuda iki farklı görüşün varlığından söz etmektedir. Bu görüşlerden birisi zaten evde ağır bir yükü yüklemek durumunda olan kadın için ücretli çalışmanın bir diğer kölelik olduğudur. Bu durumdaki kadın yine de esas rolünü eşi ve çocuklarına bakmak olarak algılayacaktır. Görüşlerden diğeri ücret karşılığı çalışmanın yaşamını büyük ölçüde değiştirmesi sonucu kadının kendisini [hiç değilse] kuramsal olarak erkekle eşit ve bağımsız hissedeceği, yaşantısına daha geniş bir bakış açısı geleceğidir. “Bu bakış açısından, çalışılan işin statüsü ne kadar düşük olursa olsun, bir eş ve anne olma kimliği yanında, bir “çalışan kadın” kimliği de kadın için önemli bir niteliktedir (s. 37).

3. Günümüzde Hızlanan Bir Olgu: Kadın Girişimciliği

Günümüzde kadının iş yaşamındaki yeri vurgulandığında, yalnızca çeşitli meslek dalları ve sektörlerdeki, kamu ve özel kesimde işgören ve yönetici olarak istihdamından değil, aynı zamanda bir girişimci, kendi işini kuran kişi olarak sistemdeki yerinden de söz edilmesi gerekmektedir³. 1980’ler “kadın girişimciliği onyılları” olarak adlandırılmıştır (Megginson 2000: 38). İş kurulmasında temel güdünün, düşük gelir düzeyindeki kadın için ek gelir kaynağı yaratma olmasına karşın, farklı [maddi yönden daha iyi] koşullarda olanlar açısından kar elde etme yanında “kendini gerçekleştirme (self-realization)” veya “kayda değer bir şey yaratma” olduğu ileri sürülmektedir. Kadınlar tarafından yaratılan girişimler yarı zamanlı (part-time) küçük bir iş niteliği taşıyabileceği gibi, Anita Roddick tarafından kurulan ve yıllık satış cirosu \$500 milyonu aşan doğal kozmetik ürünleri firması Body Shop örneğinde olduğu gibi uluslararası büyük işletmeler de olabilmektedirler (Starcher 2001). Çocuk bakımı ve hane bütçesinin yönetimi gibi “ev görevleri” kadını çoğunlukla güç koşullar altında insiyatif kullanma, girişimcilik ve yaratıcılık konularında deneyimli kılmıştır. Yine de kadın girişimciliği⁴, 1970’li yıllarda kullanılmaya başlanılan nispeten yeni bir kelimedir (OECD 1997: 3). Günümüzde “blucin kadar üniseks bir nitelik kazanmış” bulunan küçük işletme sahipliği kadına istihdam ve girişimcilik yoluyla kendini ifade olanağı vermekte bir lokomotif görevi görmüş, “bu sayede çok sayıda kadın rüyalarını ve girişimsel beklentilerini gerçekleştirme olanağı bulmuştur.” Amerikalı kadın girişimci erkek girişimcilere oranla 2.4 misli daha fazla işyeri açmaktadır (Zimmerer & Scarborough 1999: 13). Diğer ülkelerde kadın girişimcilerin karşı cinsten girişimcilere oranı, Fransa gibi düşük (1/12) ve İspanya ve Brezilya gibi yüksek (1/2) olan ülkeler arasında bir spektrum çerçevesinde değişmektedir (Binole 2000: 1).

1997 yılından başlayarak 2000 yılına kadar Arjantin, Avustralya, Lambing (1997) ve Birleşik Devletler'de 1994 yılı içerisinde kadınlar tarafından yaklaşık 6,5 milyon girişim kurulduğunu belirtmektedir. Bu girişimler Fortune 500 firmaları tarafından istihdam edilen personel sayısından daha fazla kişiye (onbir milyon) iş imkanı sağlamıştır (22). Kanada, İrlanda, Meksika, Rusya ve Birleşik Devletler'de sürdürülen bir araştırmanın sonuçlarını yorumlayan Weeks (2000), kesin rakamlara erişilmesi olanaksız olmakla birlikte, eldeki veriler çerçevesinde günümüzde formel sektördeki işletmelerin üçte bir ile dörtte birinin kadınların sahipliği ve yönetiminde bulunduğuna işaret etmektedir. Yine aynı belgede işyeri sahibi, onu kendi nam ve hesabına işleten kişiler temelinde kadın oranının Avustralya'da %33, küçük ve orta ölçekli işletme sahipleri bazında Kanada'da %33 ve Kore Cumhuriyeti'nde %32, Birleşik Devletler'de ise %38 olarak tahmin edildiği açıklanmaktadır. OECD kaynaklı bir belgede (2001) ise, bu oranın Kuzey Afrika'da (1992) %10, tarım dışı işletme sahipliğinde Yunanistan'da %17, Almanya, İtalya ve Birleşik Krallık'ta %22-25% ve Japonya, Kanada ve Birleşik Devletler'de %34-39, daha eski tarihli bir diğerinde ise (1997) Hollanda ve Danimarka'da 1/3, Fransa'da ¼, Çin'de (1978 yılından bu tarafa kurulan iş bazında) ¼ olduğu açıklanmakta, Asya ve Latin Amerika'da aile işlemleri temelinde kadın girişimci sayısındaki artışa dikkat çekilmektedir. Deakins (1999) Birleşik Krallık'ta istihdam edilen kadınların, %7'sinin kendi işinde çalıştığına işaret ederek, erkeklerde bu oranın %17 olduğunu belirtmekte, ancak 1980'li yıllarda kadınlar bazında diğer aktivitelerdeki yükselişe paralel olarak, işletme sahipliğinde kadın sayısının erkeklere oranla daha fazla artış gösterdiğini de belirtmektedir. Erkek egemen bazı endüstriyel sektörler bulursa da geleneksel engellerin ortadan kalkması ile kadın girişimciler erkeklerin aktivite oranlarına erişmektedirler (ss. 27, 28). Starcher da (2001) Almanya'da 1990 yılından günümüze kadınların yeni işletmelerin üçte birini yaşama geçirerek, yaklaşık bir milyon iş yarattıklarını ve yıllık hasılaya \$15 milyar katkıda bulduklarını, Fas, Cezayir ve Tunus'u kapsayan Magrep ülkesinde ise kadınların her on işten birini faaliyete geçirdiklerini belirtmektedir. Tablo-1'de OECD ülkelerinde kadın girişimciler tarafından yaşama geçirilen işletmelere ilişkin bilgiler, kaynak gösterilerek açıklanmış bulunmaktadır:

Tablo-1 Belli OECD ülkelerinde 90'lı yıllarda kadınlar tarafından kurulan işletmeler (toplam işletmelerin yüzdesi olarak)

Ülke	Toplam İşletme % / Yıl	Kaynak
Avustralya	32 (1993)	Australian Bureau of Statistics (1993)
Avusturya	33 (1993)	Austrian Central Statistical Office (1994)
Kanada	30 (1994)	Bank of Montreal Institute for Small Business.
Finlandiya	32 (1990)	Kovelainers, A. (1993) "At the margins of the economy, women's self-employment in Finland 1960-1990" Publication of the Turku School of Economics and Business Administration - Ag: 1993.
Fransa	25 (1994)	INSEE - "Les femmes - Portrait social" – 1996.
Almanya	28 (1993)	IFM Bonn.
Almanya	24 (1995)	The Nat West Review of Small Business Trends Volume 6, Number 2, December 1995.
Yunanistan	10 (1990)	Polymicori "Greece" in "European Women in Business Management" - M.J. Davidson and G. L. Cooper (Eds) Paul Chapman 1993.
İrlanda	19 (1994)	Estimates from the Labour Force Survey – 1990-1994 - Central Statistics Office (Ireland).
İtalya	8 (1996)	Infocamare/ISFOL, 1997.
Japonya	23 (1992)	Survey on Structure of Employment in 1992 by Japanese Management and Coordination Agency.
Meksika	16 (1990)	Censo General de Poblacion Vivienda.
Norveç	1 (1994)	Agder Forskning.
Portekiz	20 (1989)	Rita Campos e Cunka "Portugal" in "European Women in Business Management" - M.J. Davidson and G. L. Cooper (Eds) Paul Chapman 1993.
İsveç	21 (1993)	Estimations Derived from Data Published by Nutek.
Hollanda	17 (1992)	Knov Stuurgroup Vrouw en Onder-neming [1994].
Birleşik Devletler	36 (1996)	National Foundation for Women Business Owners.

Kaynak: OECD Conference on Women Entrepreneurs in Small and Medium Enterprises: A Major Force in Innovation and Job Creation. Paris, 16-18 April 1997. www.oecd.fr/dsti/industry/smes/act/almoro.htm. İnternet'ten 25 Ağustos 2001 tarihinde indirilmiştir.

Hatten (1997), kadın girişimciler tarafından kurulan işletmelerin sayısındaki belirgin artışın, bir yerine birden fazla nedene bağlanmasının daha doğru olacağı görüşündedir. Bu nedenlerden ilki, sosyo-kültürel yapıdaki değişim sonucu öğrenim düzeyi yükselen kadının daha fazla sayıda işgücüne katılmasıdır.

Bir ikinci neden, genelde şirketlerin orta yönetim kadrolarında yer alan kadınların, çalıştıkları işletmelerin personel azaltma politikalarından etkilenebilecekleri düşüncesiyle, kendi işlerini kurarak kendi kendilerinin patronları olmayı yeğlemeleridir. Ülke ve yöreye göre değişiklik göstermekle birlikte, kadının işe en son alınan, bir tensikat (işten çıkarma) durumunda ise, ilk çıkartılan olması, özellikle belli kültürlerde⁵, olağan olmayan bir durum değildir. Özellikle gerekli altyapının geleneksel ideoloji nedeniyle henüz oluşmadığı ülkelerde, kadın çalışanlar ekonomik veya sektörel kriz durumlarında işlerine son verilme korkusu ile kendi işlerini yaratma çabası içerisine girmektedirler.

Üçüncü bir neden, başarılı kadın girişimci sayısının artması ile, kadınların kendilerine rol modeli olarak aldıkları kişi sayısının çoğalması⁶, nihayet bir dördüncüsü, işlerini kaybetmeyecek kadar şanslı olan kadınların bir süre sonra şirket hiyerarşisinde daha üst kademelere çıkmalarının önüne set çeken, sırf cinsiyetlerinden ötürü daha sorumlu pozisyonlara gelmelerini engelleyen “cam tavan” (glass ceiling) etkisi olmaktadır. Bütün artılarına karşın artık örgüt hiyerarşisinde yükselme olanakları kalmayan, ancak herşeye karşın potansiyellerini ortaya koyma, kendilerini gerçekleştirme, başarılarını kanıtlama arzusunda olan kadınlar, tüm bu arzularını kendi işletmelerini kurma ve geliştirme yoluyla sağlamaya çaba göstermektedirler (s. 181).

Yukarıda sayılan nedenler kadın işgücünü olumsuz koşullar karşısında girişimciliğe yönelten, dışsal nitelikli zorunlu durumlardır. Bu nedenler yanında, kadının doğasından kaynaklanan, girişimcilik konusunda yüreklendiren içsel faktörler de göz ardı edilmemelidir. Hisrich ve Brush (1989) tarafından, bu konuda gerçekleştirilen bir araştırmada bu faktörler “önem sırasına göre” aşağıda sıralandığı gibi olmaktadır (s. 30):

Bağımsızlık,
İş Tatmini,
Kendini Gerçekleştirme
Fırsatlar,

Para,
Statü/Prestij,
Güç,
Ekonomik Zorunluluk,
Kariyer Güvenliği.

Görülebileceği üzere, kadınları girişimciliğe özendirilen motivasyon faktörlerinin başında bağımsız olma isteği gelmekte, bunu iş tatmini, kendini gerçekleştirme ve diğer nedenler izlemektedir.

Hizmet ve enformasyon ekonomileri hızla büyürken, küreselleşmenin birlikte getirdiği hızlı değişim ve rekabet, yeni teknoloji ve anında iletişim [olguları] karşısında geleneksel yöntemler etkin olamamakta, [bunun üstesinden gelebilmek için] “yeni düşünce ve uygulama tarzları”na, [bir anlamda] “kadına has liderlik stili, kapasite ve niteliklere” gereksinim duyulmaktadır. Yapısal değişim değerler sisteminde değişimi de beraberinde getirmekte, Naisbitt ve Aburdene tarafından gözlemlendiği gibi, örgütlerde değişim “değişen değerler [sistemi] ekonomik gereklilikle birlikte sergilediğinde” daha belirgin şekilde göze çarpmaktadır. Bu konuda işyerinde kendine has değerleri bastırması değil, tam tersine fırsatını bulduğunda açığa vurma gereken kadın unsuru etkin olacaktır (Starcher 2001).

OECD (1997) kaynaklı bir belgede de dile getirildiği gibi, kadınların fırsatlara nispeten yenilikçi bir tarzda yaklaşımları, iş yaşamının “yaşam kalitesi” yanında yeni ekonomik çevrenin gelişimine de katkı sağlayacak niteliktedir. Kadının kendine has karakteristiklerinden biri olan yenilikçi itki'nin (innovative impulse) bunda rolü olduğu düşünülebilir. Bernstein'in yaklaşımı çerçevesinde erkek girişimcinin genelde otoriter yönetim tarzına yatkın olmasına karşın, kadın girişimci yönetim olgusuna daha “bütüncül” yaklaşmakta, araştırma sonuçlarına göre personel eğitimi, takım çalışması, işletme yapısında hiyerarşinin azaltılması ve kalite konularında ve başarı olgusunu erkeklerden farklı değerlendirmesi sonucu çalışanların kariyerlerinde gelişmelerinin sağlanması ve müşterilerin beklentileri konularında daha duyarlı olmaktadır. Yine Hisrich ve Brush tarafından gerçekleştirilen bir araştırma sonuçlarına göre, kadın girişimciler “yönetsel becerilerine ilişkin” özdeğerlendirmelerinde yeni fikirler ve yeni ürün geliştirme konularında kendi becerilerini “mükemmel” olarak tanımlamışlardır. Aynı çalışmada “finans-sermaye kullanımı” yanında “envanter, üretim, günlük [işe yönelik] faaliyetler” yönetsel beceriler nispeten yetersiz kalınan alanlar olarak nitelendirilmişlerdir (Gürol 2001: 234, 235).

4. Sorunları Aşma Bağlamında Kadın Girişimciliğinin Uluslararası Organizasyonu: Etkin Bir Katılım Birliği

Bugün gelinen noktada her ne kadar kadının toplumdaki konum ve işlevine ilişkin geleneksel, köktenci görüş ve inançların geçerliliği tartışılır hale gelmiş ve hatta hissedilir derecede aşılmışsa da, bu konuda gerçek anlamda istenilen/olması gereken evreye gelindiği söylenememektedir. En gelişmiş ülkelerde dahi kadının karşı karşıya bulunduğu ayrımcılık olgusunun, bu alandaki çarpık uygulamaların üstesinden gelinebilmiş olduğu gibi, gelişme yolundaki birçok ülkede bugün de onun yerinin ev olduğuna inanılmakta, birçok erkek egemen ataerkil kültürde onun evin erkeğinin izni olmaksızın herhangi bir girişimi yasaklanmış bulunmaktadır. Bütün bunların dışında ücret karşılığı çalışan kadının da işyerinde büyük sıkıntıları olduğu bir gerçektir. Duygusal taciz bir tarafa çok sayıda kadın cinsel tacizle karşı karşıya kalmakta, evinin geçimini sağlamak zorunluluğu ile işini kaybetme korkusu nedeniyle, çözümü bu duruma katlanmakta bulunmaktadır. Yine çalışan kadına kendisi ile aynı meslek sahibi, aynı deneyim ve birikime sahip, aynı kıdemdeki karşı cinsine oranla daha az ücret ödenmekte, hiyerarşinin daha üst kademelerine yükselme söz konusu olduğunda, kadın sırf cinsiyetinden ötürü, karşılaştığı cam tavan (glass ceiling) engeli nedeniyle örgütte hak ettiği (gelmesi gereken) düzeye gelememektedir. Kadına karşı ayrımcılığın önlenmesine, bu tür uygulamalara set çekilmesine ilişkin birçok uluslar arası sözleşmeye taraf olunmasına karşın, birçok ülkede bu “taraf olma” durumu kâğıt üzerinde kalmaktadır.

Dünya genelinde kadın girişimciliğinin, onun ulusların sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamlarındaki genel bir ifade ile “yer”inden soyutlanamayacağı da bir gerçektir. Kadın girişimci, bugün birçok ülkede birçok alanda girişimini başarıya götürmek, sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla önündeki aşılmaz engellere karşı uğraş vermek durumundadır. Bu konuda örnekler çoğaltılabilir. Başta yasalarda kadının mesleğini icra edebilmesini, serbest girişimde bulunmasını engelleyen, onlara ket vuran hükümler gelmektedir. (İsviçre ve Alman medeni yasalarında dahi, bir zamanlar kadının bu alandaki faaliyetlerini eşinin iznine bağlayan hükümler mevcuttu). Kadının ev dışı bir işletme kurarak, onu faaliyete geçirmesi, bu yolla üretime katkıda bulunması birçok kültürde bugün de pek olağan bir davranış biçimi olarak nitelendirilmemektedir. Toplumun erkek bireyleri bir tarafa, bu tür girişimler kendi hemcinsleri tarafından dahi onay görmemekte, yadsınmaktadır. Finansman kuruluşları kredi amacı ile başvuran girişimci kadına karşı erkeklere olduğu kadar sıcak bakmamakta, girişimci kadının ulusal bazda örgütlenmesi ya hiç gerçekleşmemekte veya yetersiz kalmaktadır. Kadının bu alandaki nispi eğitimsizlik ve deneyimsizliği de başarısına ket vuran önemli bir faktördür.

Kadın girişimciliğinin önündeki birçok engeli aşamaması, kendini çevreleyen, sınırlayan sorunlarla baş edememesinin başlıca nedenlerinden birisi de olmanın dünya genelinde, küresel temelde bir bütünlük içerisinde ele alınmaması, etkin bir biçimde örgütlenememesidir. Sistem kuramı açısından bakıldığında, her ülkenin bir alt sistem olarak nitelendirilmesi mümkündür. Alt sistemde optimizasyon ise üst sistemde optimizasyonun gerçekleştirilmesine bağlı bulunmaktadır. Bunun anlamı kadın girişimciliğinin, onun bu yöndeki atılım ve çabalarının beklenen sonuçları vermesinin uluslararası etkin bir örgütlenmeye bağlı olmasıdır. Bu düzeyde temel bir organizasyonu mümkün kılacak, gerçekleştirecek kuruluşlar ise yine uluslararası nitelikte yeterli donanım ve olanaklara sahip örgütlerdir. Şüphesiz bu örgütlerin başarısı, ulusal hükümetlerin bu alandaki işbirliği yanında, büyük oranda konu ile dolaylı veya dolaysız ilgili bulunan ülke bazındaki, bazı durumlarda sağladıkları dış kaynaklı yardımlar hiç de göz ardı edilemeyecek kadar büyük olan sivil toplum örgütlerinin (Yıldırım 2005) katkılarına da bağlı bulunmaktadır.

Örneğin bugün üyelik başvurusunda bulunulan, Avrupa Birliği'nin Eurochambers Women Network (EWN) ve Female Europeans of Medium and Small Enterprises (FEM) birer uluslararası kadın girişimci örgütü olarak belirtilmiş olmakla birlikte gerçekte, yalnız Avrupa Birliği dâhilindeki ülkelerle işbirliğinde bulunmakta ve onları geliştirilen bu sistemin bir parçası olarak kabul etmektedirler. Benzer şekilde aynı bölgesel çerçevede yer alan kadın girişimciliğini özendirme, geliştirme amaçlı "ağ"lar da (PROWESS, ProWoMen, WIN, Yente) yalnızca Avrupa ülkelerini veya Avrupa Birliği kapsamındaki belli ülkeler dışındakileri (kendilerine göre geçerli nedenleri bulursa da) bu "ağ" dışında bırakmaktadırlar (Europa 2006). Finlandiya Ticaret ve Endüstri Bakanlığı tarafından yönetilen Kadınlar Ağı – Kadın Yöneticiler Ağ ve İşbirliği Programı (Ladies' Net – Networking and Cooperation Programme for Female Managers) gibi bazı programlar kadın girişimciliği konusunda yabancı ülkelerle işbirliğini öngörmekle birlikte, yalnızca üst yönetici pozisyonlarında bulunan kadınlara yönelik bir program niteliğinde olmaktadır (UNECE 2006). Ancak, kadın girişimci denildiğinde akla salt olarak gelişmiş ülkelerde başarılı işler ve şirketlere imzasını atmış kadın nüfusu değil, küresel çapta bu alanda uğraş veren kadınların tümünün gelmesi gerekir. Yine bir örnek olarak 1997 yılında Dünya Bankası Bölgesel Şirket Geliştirme Programı (Regional Program on Enterprise Development-RPED) tarafından Afrika'da Kenya, Zimbabve, Zambiya ve Tanzanya'da bulunan 200 küçük ve orta ölçekli gıda, tekstil, mobilya ve metal işletmesi bazında gerçekleştirilen bir araştırmada, araştırma kapsamında bulunan ülkelerin tümünde, kadın girişimci oranının yüksekliği dikkati çekmiştir. Bu durumun, olağandışı olarak algılanmaması gerekir. Son yıllarda, Afrika Kadın Girişimcileri Federasyonu (African Federation of Women Entrepreneurs (AFWE)) ve

Tüm Afrika İş Kadınları Birliği (AABA) gibi grupların yeşermesi Afrika iş yaşamında uzun süredir mevcut ancak göz ardı edilmiş bulunan gücün uyandığının bir göstergesi olmakta, Afrikalı iş kadını haklı olarak hükümetler, büyük firmalar yanında uluslararası toplulukların da desteğini talep etmektedir (Kwaku 2003: 7,8). Uluslararası toplulukların bu tür bir destek verebilmeleri, katkı sağlayabilmeleri ise anlaşılabilceği gibi ancak bu alanda, bu amaçla örgütlenmeleri, kurulacak organizasyona işlerlik kazandırmaları ile mümkün bulunmaktadır.

5. Sonuç ve Öneriler

Çağın değişen sosyal, ekonomik ve kültürel koşulları kadının günümüz iş yaşamındaki yerini daha da güçlendirmiş, sonuçta bu grup kapsamında ücret karşılığı çalışan kesim dışında, gerek geçim sıkıntısı, gerekse haz duyma, kendini gerçekleştirme amaçlı olarak, kendi işini kuran kadın sayısında da belirgin bir artış meydana gelmiştir. Kadın girişimcilik alanına getirdiği yenilikçiliği ve yaratıcılığı ile büyük katkı sağlamıştır. Bu katkı yalnız mal ve hizmetler olarak değil, aynı zamanda sabır, sevecenlik, özgüven aşılama türünden hasletler içeren yönetim, yöntem ve uygulama biçimleri olarak da göz doldurmaktadır. Kadın girişimciliği kişisel düzeyde sağladığı katkılar dışında, toplumsal açıdan da üretimde, istihdamda ve milli gelirden yükselme, sonuçta sosyal gönence bir fazlalaşma anlamına gelmektedir.

Girişimcilikteki başarı ve gelişimi öncelikle toplumda kadına verilecek finansal, yönetsel, örgütsel, eğitsel ve benzeri desteklere ve önündeki “ayırıcı nitelikli” engellerin kaldırılmasına yönelik uygun bir altyapının oluşturulmasına bağlı bulunmaktadır. Ancak bu tür altyapının gerçekleştirilmesinin yalnızca yöresel veya ulusal düzeyde başarılması yöre veya ulusun sistem içerisinde yalnızca bir alt sistem olması nedeniyle, fazla bir anlam ifade etmeyecek, alt-sistemler içerisinde sağlanacak dengeler, optimizasyon, sistem genelindeki tutarsızlık, etkinsizlikler sonucu kaçınılmaz olarak, ancak geçici olabilecektir. Bu sebeple, uluslararası düzeyde etkin ve göstermelik olmayan bir iletişim ağının kurulması, etkin bir örgütlemenin gerçekleştirilmesi, kendini davaya adanmış zorluklara göğüs gerebilecek kişilikte liderlere, bu amaçla tahsis edilmiş olan fonların doğru yer ve zamanda kullanımını gerektirmektedir. Ulusal düzeydeki uygulamalarda ayrımcılık yapılmaksızın kırsal kesim ve varoşlardaki kadını da sisteme dâhil eden politikaların oluşturulma ve uygulamaya konulması sonucu daha da etkin kılacaktır.

Durum böyle olmakla birlikte, görünen kadarı ile bu amaçla oluşturulmuş ve hedeflerine ulaşmaları için çeşitli olanaklarla donatılmış olan ulusal ve uluslararası kuruluşlar, uygar toplum örgütleri ellerindeki tüm olanaklara karşın, bu alanda kendilerinden bekleneni, fonksiyonlarını yerine getirmekte gerçek anlamda başarılı olamamaktadırlar. Bu başarısızlığın altında kadın girişimcili-

ğinin uluslararası düzeyde etkin bir biçimde organize edilememiş olmasının, bu alanda birden fazla başlılığın getirdiği olumsuzlukların bulunduğu söylenmesi de hatalı olmayacaktır.

Açıklamalar

1. Ortaçağ Avrupası'nda (1100-1500) "iki insanın birlikte hayatta kalmak için, bütün kaynakları ortaya koydukları ekonomik bir anlaşma" olan evlilik gereği "gelinin drahomasında para, mal, hayvan ya da yeni bir ev kurmak için gerekli olan arazi bulunurdu." Gelinin bir çiftlikte yaşamak için hayvan bakımı, inek sağma, yağ yapma, yün eğirme, dikiş dikme, çocuk bakımı, aynı zamanda tarlaların ekim, çapalanma ve yabancı otlardan temizlenmeleri gibi yaşamak için gerekli olan niteliklere sahip olması, kocanın ise barınak sağlaması ve evin geçimini sağlaması beklenirdi. İşlerini yaparken "köylü kadınlara çocukları dışında neredeyse kimse yardım etmezdi" (Yalom, 2002, ss.47,74). 1970'li yıllarda bir grup yazar [endüstriyel devrimden sonra] ailenin kapitalist ekonominin bir gereği olarak şekillendiğini, kapitalist sistemin kadının ev içinde sarfettiği karşılıksız emeği, bu emek karşılığı kapitalist işverenin daha fazla ücret ödeme zorunluluğu nedeniyle göz ardı ettiğini savunmuşlardır (Fulcher & Scott, 1999, s. 358). Kadının ev kadınlığı ve annelik görevlerinin önceliği batı kültürünün temel direğidir. [Bu kültür gereği] ev kadınlığı ve annelik yanında kadının çalışmasına evin geçindirilmesi için gerekli ise izin verilmeli, ancak [dışarıda ücretli çalışma] bu [temel] görevlerin yerine geçirilmemelidir (Gören, 1998, s. 79).
2. Ancak bu kadının geçmişte (ve bugün) ağır sanayide işçi olarak çalışmadığı anlamına gelmemektedir. Millet gibi yazarların kaleminden ağır endüstride çalışan kadının olağandışı acılarını duyumsamak mümkündür. Bugün kadınların ağır sanayide ve gece çalışmasını yasaklayan uluslararası anlaşmaların varlığına karşın, bunlara ne dereceye kadar uyulduğu bir bilinmezdir.
3. Araştırmalar kadın şirket yönetici ve girişimcileri arasında farklardan birisinin, birinci kategoridekilerin (yöneticiler) örgütlerde daha güvenli ve rahat koşullarına karşın, ikinci kategoridekilerin [girişimcilerin] daha kısıtlı, sınırlı koşullarını ortaya koymuşlardır (Parnell, Crandall & Menefee, 1995, s. 4).
4. "Female-entrepreneurship" ve/veya "women-entrepreneurship" genelde kadın girişimciliği karşılığı kullanılan İngilizce sözcüklerdir.
5. Örnekle T.Ü.İAD tarafından 1993 yılında gerçekleştirilen bir araştırmanın (Türk Toplumunun Değerleri Araştırması) sonuçları, toplumumuzda kadın istihdamı için uygun olduğuna inanılan iş sayısının az olması durumunda, öncelikle erkeklerle iş sağlanması gibi genel bir eğilim bulunduğunu ortaya koymaktadır.
6. Ülkemizde birçok hemsini için rol modeli olabilecek alanlarında olağanüstü başarılı iş kadınlarının adedi azımsanamayacak düzeydedir. Ancak araştırma sonuçlarının ülkemizde kadın girişimci oranının, toplam kadın istihdamı temelinde %10 (Nisan 1998 Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları) ve toplam girişimci popülasyonu baz alındığında %7 (Ecevit, 1993; Arat, 1996) düzeylerinde kaldığının görülmesi cesaret kırıcıdır.

Kaynakça

- ARAT, N. (1996). *Türkiye’de Kadın Olmak (Kadın Sorunlarından Kesitler)*. İstanbul: Say Yayınları. Yayıncılık Matbaası.
- BINOLE, G. (n.d.). Women, Business and the Economy: Global Study Links Economic Success to Entrepreneurial Activity. ONVIA.com.
<http://www.news.onvia.com/x17948.xml?tfm=2>. sitesinden 28 Kasım 2004 tarihinde indirilmiştir.
- DEAKINS, D. (1999). *Entrepreneurship and Small Firms*. Cambridge: McGraw-Hill. University Press.
- ECEVİT, Y. (25 Mayıs 1993). Kadın Girişimciliğinin Yaygınlaşmasına Yönelik Bir Model Önerisi. Alpar Altınel (Ed.) içinde. *Kadını Girişimciliğe Özendirme ve Destekleme Paneli*. Devlet bakanlığı Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları genel Müdürlüğü. Ankara: Eğitim Serisi Yayın No: 74.
Europa. Enterprise and Industry. Women's Entrepreneurship Portal.
http://europa.eu.int/comm/enterprise/entrepreneurship/craft/craft-women/womenentr_portal.htm sitesinden 29 Ocak 2006 tarihinde indirilmiştir.
- FULCHER, J. & Scott, J. (1999). *Sociology*. Spain: Oxford University Press.
- GÖREN, Z. (1998). *Türk-Alman-İsviçre Hukukuna Göre Farklı Cinslerin Eşit Haklara Sahip Olması (Genel Eşitlik İlkesinin Bir Uygulama Biçimi)*. Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner sermaye İşletmesi Yayınları No: 83. Ankara: Adalet Matbaacılık.
- GÜROL, M.A. (2000). *Türkiye’de Kadın Girişimci ve Küçük İşletmesi: Fırsatlar, Sorunlar, Beklentiler ve Öneriler*. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayını-2.
- HATTEN, T. S. (1997). *Small Business. Entrepreneurship and Beyond*. NJ: Prentice-Hall.
- HISRICH, R.D. & Brush, C.G. (1989). *The Woman Entrepreneur. Starting, Financing and Managing a Successful Business*. U.S.A.: Lexington Books.
- KWAKU, K. (2003). *Enhancing Capacities of Small and Medium Enterprises for Inter-Firm and Cross Border Business*. International Conference on Trade and Investment. Maximizing the Benefits of Globalisation in Africa. OECD. 23-26 Nisan 2003. Dakar, Senegal.
<http://72.14.203.104/search?q=cache:3JxFO0WwwqkJ:www.oecd.org/dataoecd/52/15/23898933.pdf+female+entrepreneurship+international+ngo+support&hl=tr&gl=uk&ct=clnk&cd=12> sitesinden 28 Ocak 2006 tarihinde indirilmiştir.
- LAMBING, P. & Kuehl, C. (1997). *Entrepreneurship*. NJ: Prentice-Hall.
- MEGGINSON, W.L., Byrd, M.J. & Megginson, L.C. (2000). *Small Business Management*. USA: Irwin. McGraw-Hill.

- NEFT, N. & Levine, A.D. (1997). *Where Women Stand. An International Report on the Status of Women in 140 Countries 1997-1998*. New York: Random House.
- OECD. (1997). Conference on Women Entrepreneurs in Small and Medium Enterprises: A Major Force in Innovation and Job Creation. Paris, 16-18 April 1997. <http://www.oecd.org/DSTI/sti/industry/act/almoro.htm> sitesinden 25 Ağustos 2001 tarihinde indirilmiştir.
- OECD. Raising Women's Employment Rates Would Help to Face the Demographic Challenge. <http://www.oecd.org/dataoecd/53/52/31457987.pdf> sitesinden 28 Ocak 2006 tarihinde indirilmiştir.
- OERTON, S. (1996). *Beyond Hierarchy: Gender, Sexuality and the Social Economy. (Gender Change & Society: Taylor and Francis)*. Exeter, GB: SRP Ltd.
- PARNELL, J.A., Crandall, W.R. & Menefee, M. (1995). Examining the Impact of Culture on Entrepreneurial Propensity: An Empirical Study of Prospective American and Egyptian Entrepreneurs. *Academy of Entrepreneurship Journal*. 1(1). ss. 39-52.
- STARCHER, D.C. (2001). Women Entrepreneurs. Catalysts for Transformation. <http://www.ebbf.org/woman.htm> sitesinden 27 Ağustos 2001 tarihinde indirilmiştir
- THOMAS, Keith. (1999). *The Oxford Book of Work*. GB: Oxford University Press.
- UNECE. A Way Ahead - Proposals For The Support Measures by Governments, Regional and Local Authorities and Financial Institutions to Promote Women Entrepreneurship in Cei Countries. Discussion Paper. Prepared by The Ece Secretariat Conference on "Women's Entrepreneurship" Brijuni (Croatia). 21-22 October 1999
<http://www.unece.org/indust/sme/discpaper.htm> sitesinden 29 Ocak 2006 tarihinde indirilmiştir.
- WEEKS, J.R. (2000). The Face of Women Entrepreneurs: What We Know Today. The 2nd OECD Conference on Women Entrepreneurs in SMEs: Realising the Benefits of Globalisation and the Knowledge-based Economy. Paris, 29-30 November 2000. <http://www.oecd.org/dataoecd/40/37/2069001.pdf> sitesinden 10 Haziran 2004 tarihinde indirilmiştir
- YALOM, M. (2002). *Antik Çağlardan Günümüze Evli Kadının Tarihi. (A History of the Wife)*. İstanbul: Çitlembik Yayınları 20. Berdan Matbaası.
- YILDIRIM, M. (2005). "Project Democracy." *Sivil Örumceğin Ağında*. Ulus Dağı Yayınları. Ankara: İnkansa Matbaacılık Ltd. Şti.

Women in Nonpaid and Paid Labour: Today and Yesterday

Prof.Dr. M. Ali GÜROL*
Assist.Prof.Dr. Akın MARŞAP**

Abstract: In today's societies the role and function of women are highly different from what they used to be in the past. Explicitly observable changes in the cultural, social, and moral dimensions of the superstructure triggered by changes at the economic level have brought about significant transformations in ideas regarding the status of women in society. Today women have acquired important positions in the world of business and entrepreneurship due to the weakening of patriarchal social structures. However, there are still factors – not only of a national but also of an international character – that obstruct the progress of women in these areas. National and international institutions and non-governmental organizations (NGOs), which act either directly or indirectly, have the potential to support the progress of women. They have, however, been rather inefficient in this respect, and this has led to failure in the establishment and development of international organizations and networks. Women's entrepreneurship has thus been left devoid of any potentially beneficial effects of a global organization.

Key Words: Women's entrepreneurship, NGOs, international organization, cooperation programs

* Selçuk University, Karaman Faculty of Economics and Administrative Sciences / KONYA
magurolus@yahoo.com

** Ahmet Yesevi University, TURTEP Department of Management / ANKARA
akin.marsap@yesevi.edu.tr

Женщина как бесплатная и платная рабочая сила в прошлом и в настоящее время

Профессор доктор М. Али Гюрол*
Доцент доктор Акын Маршап**

Резюме: В нашем обществе в настоящее время роль и трудоспособность женщины отличается своими функциями от предыдущих периодов. Ярко выраженные изменения в понятиях морали, социальной и культурной областях, ставшие верхней ступенью изменений на экономическом уровне, явились причиной преобразований в представлениях, связанных с социальным статусом женщины.

В настоящее время с утратой эффективности общественного устройства патриархата действовавшего в прошлом и препятствия выступившие против развития женщины, которая достигла значительного места в области предпринимательства и в трудовой жизни имеет характер не только в национальном, но и в международном значении. Несмотря на имеющиеся возможности неспособность международных институтов и цивилизованных общественных организаций прямо или косвенно действующих в этом направлении осуществить ожидаемое, неэффективность их действий, привела к безрезультативности и оставила женские начинания за пределами возможных положительных результатов мировой организации в этой области.

Ключевые Слова: Женские начинания, цивилизованные общественные организации, международная организация, программы по сотрудничеству.

* Сельджукский Университет Караман Факультет административных и экономических наук / КОНИЯ
magurolus@yahoo.com

** Университет Ахмета Ясави, Отделение Экономики ТЮРТЕП / АНКАРА
akin.marsap@yesevi.edu.tr

